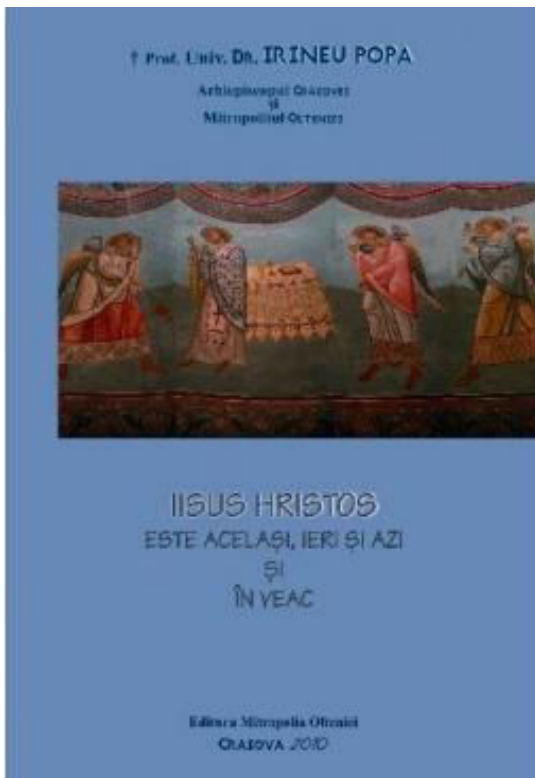

IPS. Prof. univ. dr. Irineu Popa, *Iisus Hristos este Același, ieri și azi și în veac*, Craiova, Editura Mitropolia Olteniei, 2010, 485 p.

De curând, IPS Prof. univ. dr. Irineu Popa a publicat sub egida Editurii Mitropoliei Olteniei ultimul volum de hristologie dintr-o serie începută în anul 2010. Pentru a înțelege noutatea și necesitatea acestei întreprinderi teologice, trebuie să privim critic toată seria hristologică realizată de Înaltpreasfințitul Părinte Irineu. Un asemenea demers oferă temei discuției privind actualitatea, originalitatea și utilitatea întregului proiect. Având această miză, o să punctăm, de-a lungul a patru recenzii consecutive, atuurile expozeului hristologic publicat la Editura Mitropoliei Olteniei.

În anul 2010 a văzut lumina tiparului prima carte din serie: *Iisus Hristos este Același, ieri și azi și în veac*. Textul debutează printr-o caracterizare a problematicei hristologice. Învățătura Bisericii este condiție a mântuirii omului și în centrul acestei învățături stă dogma hristologică (p. 1-2). Din această cauză, cunoașterea și asumarea ortodoxă a doctrinei despre Iisus Hristos are o valoare incomensurabilă pentru viața fiecărui creștin. Această punctare, deși poate părea marginală, rezumă intenția întregii lucrări, care prezintă hristologia ca învățătură mântuitoare, nu ca tezaur filosofic al Bisericii. Întregul volum explică și contextualizează formulările Sinoadelor și ale Părinților, sublinind necesitatea acestora pentru viețuirea drept-slăvitoare. Este o abordare

apologetică a exprimării patristice și o recunoaștere a actualității acestor exprimări pentru Biserică. Demersul Părintelui Mitropolit părăsește cadrul definițiilor „tematice” – chenoză, unire ipostatică, consecințele unirii ipostatice etc. –, pentru a răspunde întrebărilor legate de motivele ce au condus la formulările hristologice ale Bisericii. „De ce?” este interogația care ghidează materialul istoric și bibliografic, întrebarea prin care rostirile biblice, sinodale și patristice sunt apropiate experienței contemporane. Privită din acest punct de vedere, cartea se aseamănă tratatelor realizate de Aloys Grillmeier (*Hristos în tradiția creștină*) și de părintele Dumitru Stăniloae (*Iisus Hristos sau restaurarea omului*), opere la care autorul face numeroase trimiteri.

Iisus Hristos este Același, ieri și azi și în veac a fost structurat în șase părți. Primul capitol – *Teologie și economie în Întruparea Fiului lui Dumnezeu* – prezintă așteptarea Mântuitorului așa cum apare ea în *Vechiul Testament* și în scrierile poezilor greci (cu referințe speciale la *Ecloga* lui Virgiliu), experiența Cuvântului în *Noul Testament*, învățăturile hristocentrice exprimate de Sfântul Ioan Evanghelistul și de Sfântul Apostol Pavel, precum și o analiză dogmatică a principalelor titluri mesianice. Pe scurt, capitolul studiază învățătura biblică despre Iisus Hristos. Două elemente ale acestei expuneri trebuie menționate, fiind extrem de importante pentru spațiul teologiei românești. Întâi, expunerea dogmatică rămâne tributară cuvântului scripturistic, deși folosește numeroase interpretări patristice – cu preponderență cele ale Sfântului Maxim Mărturisitorul. Pe cât de firesc este acest lucru, pe atât de greu este realizat în tratatele de teologie sistematică. Înaltpreasfinția Sa nu proiectează „probleme” ulterioare ridicate de ereziarhi, ci rămâne fidel narațiunii scripturistice. De aceea, capitolul se încheie cu analiza titlurilor mesianice, a numirilor care *explică* lucrarea Fiului Întrupat. Este o abordare de tipul celei pe care o întreprinde și Oscar Cullman în *Hristologia Noului Testament*. Totuși, narațiunea scripturistică este organizată într-o cheie răsăriteană. Acesta constituie cel de al doilea element al expunerii. Lucrarea mântuitoare a Fiului este încadrată de momentele Întrupării, Schimbării la Față și Învierii. În centrul hristologiei biblice este plasat evenimentul Schimbării la Față, care apare ca paradigmă a îndumnezeirii omului și a teologhisirii ortodoxe (76-79). Este o lectură a iconomiei dumnezeiești propovăduită de Biserica Ortodoxă, o prezentare în care abundă optimismul antropologic al Părinților.

Al doilea capitol, intitulat *Formarea vocabularului și a terminologiei hristologice*, propune câteva considerații tehnice privind limbajul patristic. Se arată cum a preluat și cum a utilizat Biserica noțiuni ale filosofiei grecești, precum: ‘homousios’, ‘ousia’, ‘physis’, ‘hypostasis’, ‘prosopon’, ‘dynamis’ sau ‘exousia’. Precizia dogmatică nu este, însă, abstractizată. Nu este oferit un set de principii impersonale care să definească evoluția limbajului teologic, ci este evidențiat, prin particularizare, cum a fost criticată gândirea grecească și cum a fost nuanțat vocabularul filosofic asumat de Biserică. Înaltpreasfințitul Părinte Irineu face o analiză a vocabularului Sfântului Grigorie de Nyssa, comparându-l cu vocabularul Sfinților Vasile cel Mare și Grigorie Teologul (p. 155-162). Comparația reia câteva din concluziile mai vechi ale Înaltpreasfinției Sale (cf. *Iisus Hristos sau Logosul înomenit*, 1998), pe care le continuă și le dezvoltă. După cercetarea terminologiei Capadocienilor, sunt evaluate contribuțiile noționale ale Sfinților Chiril al Alexandriei (p. 178-184) și Ioan Damaschinul (p. 184-188). Imaginea generală asupra lexicului hristologic este construită prin exemplificări, fapt ce îngăduie observarea unității gândirii bisericești și a specificității fiecărui autor Sfânt. Este o metodă care apropie cititorul de semnificația cuvintelor și de spiritul propriu teologhisirii patristice.

Persoana Mântuitorului Hristos în gândirea Părinților și dascălilor Bisericii este cel de al treilea capitol al cărții. Începând cu acesta, hristologia este abordată într-o manieră dogmatico-istorică, sub forma unor sinteze asupra figurilor emblematice și

asupra momentelor definitorii care au marcat gândirea ortodoxă. Pentru că dorește să surprindă esențialul, Înaltpreasfinția Sa este nevoit să opereze selectiv. Înviătura Părinților apostolici nu este expusă pe larg, deși texte aparținând Sfântului Irieneu de Lyon, de pildă, sunt utilizate în prima parte a cărții. Selecția este dublată de o analiză comparativă care facilitează sistematizarea critică a argumentelor vehiculate în cadrul controverselor. În acest sens, exprimările hristologice ale lui Origen, ale Sfântului Atanasie, ale Capadocienilor și ale Sfântului Chiril al Ierusalimului sunt evaluate în paralel cu prezentarea exprimărilor oponentilor acestora: Pavel de Samosata, Apolinarie, Arie, Eunomie și Nestorie. Într-o astfel de expunere devine evident *de ce* refuză Biserica interpretările ereziarhilor. Abordarea facilitează cunoașterea textuală și concretă a problematicii hristologice.

Următoarele capitole: *Hotărârile Sinoadelor Ecumenice de la Efes și Calcedon privitoare la definirea dogmei hristologice și Hristologia împăratului Iustinian și a Sinodului al V-lea Ecumenic*, trec de la teologhisirea Părinților la proclamarea sinodală a învățaturii despre Iisus Hristos. Autorul reușește și aici o analiză subtilă a învățaturii celor trei Sinoade Ecumenice, comparabilă cu expunerile realizate de Pierre Thomas Camelot (*Istoria Sinoadelor Ecumenice II: Efes și Calcedon*) și de Martin Jugie (*Nestorie și controversa nestoriană*). În capitolul al patrulea sunt dezbătute învățatura nestoriană, definiția de la Calcedon, *Tomosul* lui Leon și apariția monofizitismului, pentru ca în capitolul al cincilea să fie abordată politica lui Iustinian, învățatura lui Leonțiu și a lui Ibas de Edesa, respectiv dezbaterea sinodală privind unirea ipostatică. Aceste capitole completează viziunea dogmatică axată pe gândirea Părinților și oferă posibilitate unei evaluări în profunzime a impactului teologhisirii lor.

Capitolul șase, *Învățatura hristologică a Părinților după Sinodul V Ecumenic*, revine la o prezentare contextualizată a hristologiei, arătând principalele contribuții teologice ale Sfinților Sofronie al Ierusalimului, Maxim Mărturisitorul, Ioan Damaschinul și Teodor Studitul. Pasaje ample sunt dedicate raportului dintre hristologie și soteriologie, iar problema medierii în gândirea Sfântului Maxim este tratată *in extenso* (378-412). Poate părea surprinzător că Înaltpreasfinția Sa nu dedică un capitol separat analizei Sinoadelor VI și VII Ecumenice, dar trebuie observat că structura lucrării are o simetrie perfectă. Este o succesiune – de la Scriptură, la Părinți, la Sinod și înapoi la Părinți – care oferă prioritate paternității duhovnicești și care îndeamnă la deslușirea hristologiei printr-o asumare ipostatică a adevărului mărturisit comunitar.

Iisus Hristos este Același, ieri și azi și în veac nu epuizează expunerea învățaturii hristologice, dar oferă suportul discuțiilor dezvoltate în volumele ulterioare. Miza textului este descriptivă. Cartea prezintă realitățile scripturistice, momentelor istorice și monumentelor teologhisirii patristice. Într-un cuvânt, ea este menită să înfățișeze coordonatele care definesc învățatura Bisericii despre Persoana și lucrarea Mântuitorului. Este o introducere în gândirea hristologică a *ekklesiei*, o sinteză duhovnicească și dogmatică a Tradiției vii. Într-un stil caracteristic, Înaltpreasfințitul Părinte Irieneu realizează această expunere, care presupune o

simbioză între surse de factură diferită – istorice, biblice, liturgice și dogmatice –, fără ostentație. Este o scriere coerentă, omogenă și profundă care invită cititorul să participe la cunoaștere, să învețe de la Scriptură, de la Părinți și de la întreaga sinaxă.

Lucian Zenoviu BOT

Ilsa J. Bick, *Sin Eater's Confession*, Wisconsin, Carlorhoda Lab, 2014, 296 p.

Adolescence is known as the period of transition between childhood and adulthood. Also, it is a special period of identity affirmation and self-discovery.

There are moments when, as a teenager, you can be completely lost because of the difficulty of finding yourself or, sometimes, because you are too afraid to accept what you really are. "*Sin Eater's Confession*" is a book about affirmation and responsibility for being yourself. It is mostly internal dialogue, following the story of Ben, apparently a normal teenager.

The book brings pain, shadows and fear. From the beginning Ben said that "Ben" is wicked and repentant and the person that everybody admires is only a mask, e.g., "*the face in the mirror is the mask*" (p. 1). We can find that Ben is just a supposition, he doesn't know who he actually is and he doesn't have a stable personality. But does that makes Ben a usual adolescent?

First of all, the book is written from Ben's point of view, but it is a Ben from the future who remembers a past event and writes in the present. It causes ambiguity because we are not sure about the credibility of the events. Ben reports about his life as a teenager like he wants to confess some mistakes because "*sometimes writing things out helps you see your path*" (p. 3) and he continues "*because-trust me-I need all the help I can get*" (p. 4). After the confession from the beginning we discover the true Ben who has a friend Jimmy and is almost sure that he killed his friend. We ~~can~~ find that Jimmy is an innocent boy, passionate for photography and attracted to Ben because Jimmy is homosexual. The book is composed of Ben's thoughts and believes.

Second, we should know the difference between a diary and a memory. A diary is "*a book in which one keeps a daily record of events and experiences*" and a memory is "*something remembered from the past*" (according to Oxford dictionary). Ben wrote a memory of the events happening between October, 27th-28th, only two days. But,

after some years, he had time to overthink and reflect about events. He can change or add some details. He wrote much more about the moment when Jimmy disappeared, a moment about 2-3 minutes. Jimmy went with a stranger, may be a man or a woman, Ben wasn't sure about what he saw. After years he had time to think about his feelings when Jimmy went. Maybe he felt angry because Jimmy was gone, or he could be jealous because of a possible relationship between Jimmy and the driver of the car. How we can say that everything was true, when Ben lost his glasses? How it is possible that a near-sighted person can see clear without glasses?

We can say that Ben is the camera who is capturing only what he remembers, while Jimmy is the owner of the camera, a camera that captures the truth. For that, Ben is important for Jimmy's life or death, he is responsible for him and in a certain moment Jimmy depends on Ben. Everything changed when Jimmy showed to everybody some pictures with Ben. In that moment Ben started to be different because he felt in danger, his reputation was coming to grief.

After all, Ben behaves like a murderer, like he was the person who killed Jimmy. From the beginning he wants to confess something because he has night visions, "*Why I didn't do what I should've?*" (p. 4). After years he wants to relieve his heart of guilt. He said that he wrote for Brooke and Agent Agela, but I think that he wrote only for himself. Those memories were like a letter for him, to relieve his heart and talk about what happens, even if he talks only with him. It is like a conversation between the adult Ben and the teenage Ben, two different persons with different perspectives about the past events.

He needed to talk about his identity, his personality and in the end about his sexual orientation. After Jimmy's death he had a lot of remorse and questions about who he really is. Ben was an interesting character, he had all the time an existential problem. On the surface, he was a normal boy with normal problems about adolescence and life affirmation, but looking deeper, he was totally different. He couldn't find if he likes girls or boys, he never had a relationship and even his relations with other people were hard. We can say that he was a rebel boy, in a continuous fight with himself.

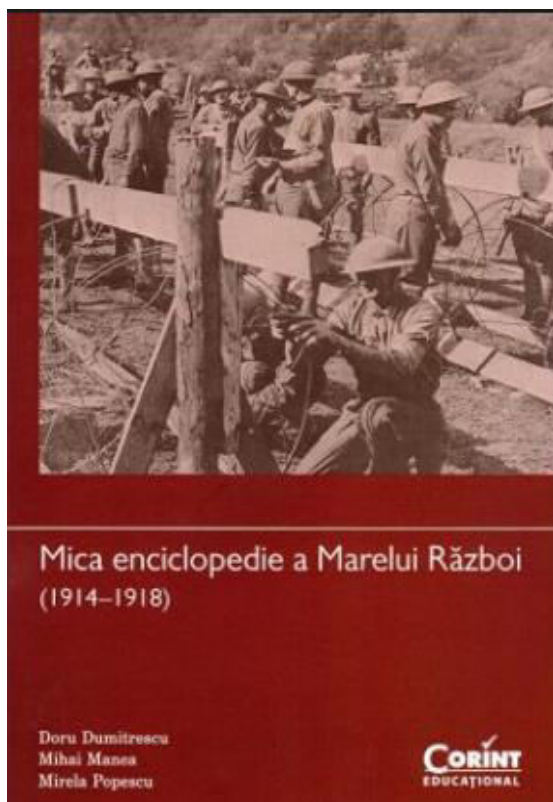
According with the title "*Sin Eater's Confession*" there is a problem about who is the final Sin Eater? A sin eater is "*a person formerly hired to assume the sins of a dead person by eating food placed near the corpse*" (<https://www.merriam-webster.com/dictionary/sin-eater>). In tradition, it says that a sin eater takes all the sufferings and pain of the dead person. In Romanian culture, a sin eater could be the priest. The person confesses all the sins to the priest and he prepares the soul of that person to pass to Heaven. In this case, can Ben be the sin eater? Can him forgives the sins of Jimmy? Or maybe he is confessing his mistakes to a sin eater, to the Ben from future. In this case, Ben has two positions, he is a dual being: Ben from the future is the sin eater that listen Ben's confession, his mistakes from adolescence.

In conclusion, Ben is apparently a normal teenager that passes through changes in his adolescence to discover himself, but he had some strange occurrences that follow him all his life, even after many years. He determines to write about his problems in order to relieve his soul, being prepared for everything,

including a death. He had a period, between childhood and adulthood, to discover his identity and the responsibility for being himself and accept what he became after years.

Anca-Ioana RUS

Doru Dumitrescu, Mihai Manea, Mirela Popescu, *Mica enciclopedie a Marelui Război (1914-1918)*, București, Editura Corint Educațional, 2014, 204 p.

Anul 2014, prin comemorarea centenarului izbucnirii Primului Război Mondial, a deschis/redeschis un imens șantier istoriografic, cercetători din lumea întreagă aplecându-se asupra studierii și analizării resorturilor care au dus la izbucnirea acestui conflict, asupra desfășurării și consecințelor acestuia, iar mai nou asupra impactului pe care acesta l-a avut asupra societății, în general, și indivizilor, în particular. O serie de publicații periodice, volume colective, dicționare, instrumente de lucru și baze de date au fost lansate în mediul academic românesc rechestionând dosarul Marelui Război. În seria acestor publicații, un loc aparte îl ocupă *Mica enciclopedie a Marelui Război (1914-1918)*, editată de Doru Dumitrescu, Mihai Manea, Mirela

Popescu, toți cadre didactice în București. Gândit și realizat ca un instrument de lucru, acest volum constituie o reală contribuție istoriografică, ce poate fi utilizată atât de istorici, cât și de elevi și profesori în proiectarea lecțiilor de istorie dedicate Marelui Război.

Din punct de vedere structural, *Mica enciclopedie a Marelui Război (1914-1918)* este împărțită în șapte mari secțiuni, dedicate personalităților implicate în conflict, principalelor acte, tratate și bătălii, precum și unor aspecte particulare, mai puțin cercetate în istoriografia românească.

Prima parte a enciclopediei este dedicată combatanților și oamenilor politici implicați în Primul Război Mondial (pp. 7-76). În categoria combatanților au fost incluși generalul Henri Mathias Berthelot (1861-1931), mareșalul Ferdinand Foch (1851-1929), generalul Franchet d'Espèrey (1856-1942), generalul Joseph Joffre (1852-1931), generalul Charles Louis Marie Lanrezac (1852-1925), generalul

Georges Robert Nivelles (1856-1924), generalul Philippe Pétain (1856-1951), generalul Maurice Sarrail (1856-1929), generalul Luigi Cadorna (1850-1923), generalul Armando Vittorio Diaz (1861-1928), generalul Edmund Henry Hynman Allenby (1861-1936), generalul John Denton Pinkstone French (1852-1925), mareșalul Douglas Haig (1861-1928), amiralul John Rushworth Jellicoe (1859-1935), generalul Horation Herbert Kitchener (1850-1916), mareșalul Alexandru Averescu (1859-1938), generalul Ion Dragalina (1860-1916), generalul Eremia Grigorescu (1863-1919), mareșalul Constantin Prezan (1861-1943), generalul Alexei Alexeevici Brusilov (1853-1926), generalul John Joseph Pershing (1860-1948), mareșalul Conrad von Hötendorf (1852-1925), mareșalul Erich von Falkenhayn (1861-1922), generalul Erich von Ludendorff (1865-1937), mareșalul August von Mackensen (1849-1945), amiralul Reinhard Scheer (1863-1928), generalul Alfred von Schlieffen (1833-1913), generalul Ismail Enver Pașa (1881-1922), generalul Mustafa Kemal Atatürk (1881-1938), strategii, comandanți de oști, șefi de stat major, personalități implicate atât în evenimentele din perioada 1914-1918, cât și în viața politică, militară, științifică interbelică. În categoria oamenilor politici au fost incluși Georges Benjamin Clemenceau (1841-1929), Théophile Delcassé (1852-1923), Raymond Poincaré (1860-1934), Vittorio Emanuele Orlando (1860-1952), Vittorio Emanuele al III-lea (1869-1947), Herbert Henry Asquith (1852-1928), Arthur James Balfour (1848-1930), George al V-lea (1865-1936), David Lloyd George (1863-1945), Ionel Brătianu (1864-1927), Ferdinand I (1865-1927), Alexandru Marghiloman (1854-1925), Maria Alexandra Victoria de Edinburgh (1875-1938), Vladimir Ilici Lenin (1870-1924), Nicolae al II-lea (1868-1918), Woodrow Wilson (1856-1924), Franz Ferdinand (1863-1914), Francisc Iosif I (1830-1916), Ferdinand de Saxa-Coburg Gotha (1861-1948), Theobald von Bethmann Hollweg (1856-1921), Matthias Erzberger (1875-1921), Wilhelm al II-lea (1859-1941), Mehmed al V-lea (1844-1918), István Tisza (1861-1918), suverani, prim-miniștrii, șefi de partide politice.

Cea de-a doua parte a enciclopediei cuprinde o serie de acte și documente diplomatice, înțelegeri și tratate (pp. 77-104), care „[...] au pus bazele unor alianțe diplomatice, politice și militare, au împărțit sferile de influență în lumea extraeuropeană, în acord cu interesele marilor puteri, au consfințit intrarea sau, dimpotrivă, ieșirea din război a unor state, au pregătit harta politică a lumii interbelice” (p. 77). Selectiv, în această secțiune au fost incluse tratatele Puterilor Centrale (sau Tripla Alianță), tratatele Antantei (sau Tripla Înțelegere), nota Sazonov, notele diplomatice ale papei Benedict al XV-lea, acordul Sykes-Picot, telegrama Zimmermann, declarația Balfour, Decretul asupra Păcii, cele 14 puncte wilsoniene, tratatele de pace de la Brest-Litovsk, de la București, armistițiile de la Padova, Maudros, Salonic, Compiègne, tratatele de pace de la Versailles, de la Saint-Germain-en-Laye, de la Sèvres, de la Trianon, tratatul de la Washington și tratatul de la Laussane.

A treia parte a enciclopediei trece în revistă marile bătălii ale Primului Război Mondial (pp. 105-129), bătălii care au provocat moartea, dispariția sau mutilarea a milioane de oameni și au lăsat urme vizibile până astăzi. Astfel, sunt pomenite bătăliile de pe Marna pe frontul de vest (1914 și 1918), de la Tannenberg pe frontul din Polonia (1914), de la Coronel în largul coastelor chiliene, în Oceanul

Pacific (1914), de la Ypres pe frontul de vest (1914-1918), de la Gallipoli, supranumită „*bătălia pentru Dardanele*” (1915), de la Skaggerak, supranumită „*bătălia Iutlandei*” (1916), de la Turtucaia pe frontul românesc (1916), de la Verdun pe frontul de vest (1916), de la Somme pe frontul de vest (1916), ofensiva Brusilov pe frontul de est (1916), de la Mărăști, Mărășești și Oituz pe frontul românesc (1917), de la Passchendaele pe frontul de vest (1917), de la Caporetto pe frontul italian (1917), de la Piave pe frontul italian (1917 și 1918) și de la Cambrai pe frontul de vest (1917).

Cea de-a patra parte a enciclopediei este dedicată lumii din spatele fronturilor de luptă (pp. 130-160). Din punct de vedere economic, războiul a dus la închiderea burselor de la Bruxelles, Viena, Londra, Paris și New York, la o scădere a produsului intern brut (PIB), la o depreciere a monedelor naționale, precum și la concentrarea eforturilor înspre susținerea mașinăriei de război. Toate acestea au generat o radicalizare a societății civile, supusă raționalizării alimentelor și a cărbunelui, militarizării întreprinderilor, transporturilor, cenzurii presei, precum și bătăliilor care de multe ori se desfășurau în proximitatea așezărilor umane. Din punct de vedere politic, toate eforturile au fost concentrate înspre justificarea războiului și efortului depus pentru acesta. Cu toate acestea, paradoxal, războiul a stimulat cercetarea științifică, în acest interval fiind înregistrate o serie de progrese, contribuții istoriografice, artistice, cinematografice etc.

Ultimele două părți ale enciclopediei sunt dedicate strategiilor militare proiectate și implementate de ambele tabere (pp. 162-166) și armamentului utilizat în anii războiului (pp. 167-173).

Toate cele de mai sus, în mod firesc, sunt însoțite de o serie de imagini care întăresc cele prezentate, imagini ce surprind viața în tranșee, diferite ipostaze și portrete, precum și principalele arme folosite pe scară largă în anii războiului.

Celor prezentate mai sus li s-ar mai fi putut adăuga alte elemente privind personalitățile (politice și militare) implicate în conflict, actele și documentele diplomatice, strategiile militare și ciocnirile militare. Un alt minus al lucrării este acela că nu beneficiază de un indice de nume, eventual de localități, care nu face altceva decât să știrbească din valoarea acesteia.

Lucrarea este însoțită de o cronologie a Marelui Război (pp. 175-197), începând cu vara anului 1914 și până în vara anului 1923, când a fost semnat ultimul tratat de pace cu Turcia, precum și de o amplă listă bibliografică (pp. 199-204), cuprinzând titluri din istoriografia românească și europeană. Personal, am fi amplasat cronologia Marelui Război în deschiderea enciclopediei; astfel, datele prezentate în cuprinsul acesteia puteau fi înțelese mult mai bine, mai ales de publicul „nespecialist”.

Constatăm, din cele expuse mai sus, că avem de-a face cu un veritabil instrument de lucru, care respectă normele unei lucrări enciclopedice, parțial complet, care vine să ofere atât comunității științifice, cât și publicului pasionat de istorie, o imagine de ansamblu asupra dimensiunii politice, militare, economice și sociale a Marelui Război. Indubitabil, volumul poate fi folosit de istorici, cercetători, profesori și elevi, în demersuri științifice, proiectarea unor

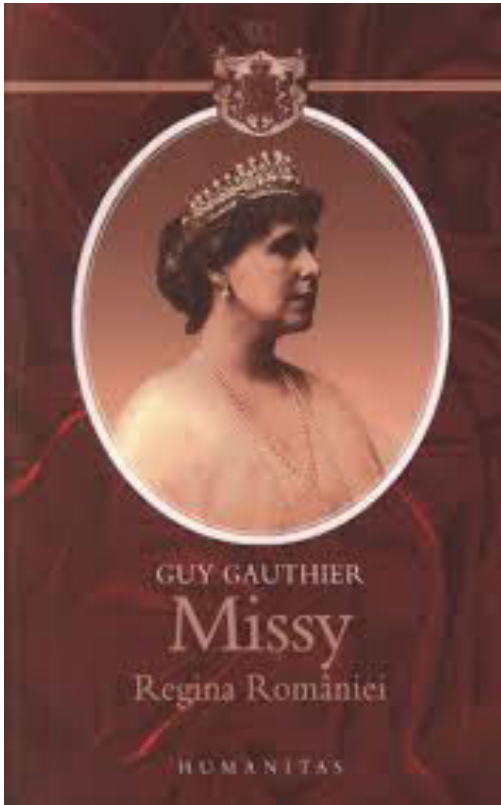
lecții/seminarii dedicate istoriei Primului Război Mondial, precum și explicării unor episoade ale conflictului.

Conchidem prin a felicita efortul celor trei autori, depus pentru apariția acestui instrument de lucru, extrem de util, care ușurează munca de documentare a istoricului și să stăruim pentru apariția unei ediții revizuite și adăugite cu alte informații legate de istoria Marelui Război, precum și cu un indice de nume.

Mihai-Octavian GROZA

Guy Gauthier, *Missy – Regina României*, trad. Andreea Popescu, col. „Casa Regală”, București, Editura Humanitas, 2010, 339 p.

Personalitate importantă a istoriei românilor, regina Maria și-a descris

simțămintele nutrite pentru țara pe care a ajuns să o conducă, cu precădere în cadrul memoriilor și a celorlalte opere ale ei (a se vedea: Regina Maria, *Histoire de ma vie*, vol. 1-2, Paris, Les Editions Plon, 1937-1938; Regina Maria, *Mon pays*, Paris, Editions Georges Cres, 1917; Regina Maria, *Ode à la Roumanie*, Paris, 1922). În plus, despre ea s-a scris destul de mult de-a lungul timpului, în paginile unor lucrări care o evocă cu multă candoare, subliniindu-i meritele.

Între volumele importante care i s-au dedicat de-a lungul timpului, se numără și cel al lui Guy Gauthier, scriitor francez, specializat în istoria contemporană a României. Monografia amplă ce poartă semnătura lui, oferă o biografie complexă, pe alocuri romanțată, a mai-sus pomenitei regine, însoțită de un frumos suport ilustrativ. Autorul realizează un demers complex, ce debutează cu o incursiune genealogică (p. 8, p. 15), care constituie

însă doar pretextul descrierii copilăriei lui Missy (p. 8-18), dublată de prezentarea, frumos realizată, a mediului în care s-a format, și a celui în care, ca tânără prințesă britanică, a ajuns să activeze (p. 30-47).

Posesor al unui fin talent în alegerea titlurilor subunităților tematice, istoricul francez se dovedește de asemenea și un foarte bun cunoscător al complexului univers monarhic european al celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea și a primei părți a secolului trecut. Așa se face că, un atuu al lucrării sale,

frumos scrisă și bine documentată, îl constituie interconectarea evenimentelor de la mai multe curți europene și realizarea de conexiuni între ele. Fără a-și propune oferirea unui aport informațional supraîncărcat, care să genereze o abundență inutilă a amănuntelor, ce îngreunează lectura, Gauthier reușește să creeze o frumoasă senzație, care-l implică pe cititor în evenimentul cititului dintr-o perspectivă sinestezică și-l face să se simtă atras și angajat în cursul evenimentelor, prin folosirea acestor aspecte. Iată un astfel de exemplu:

„Pe 13 martie 1881, Alexandru al II-lea, țarul care a desființat iobăgia și care pentru Maria este „bunicul Împărat”, semnează un ucaz ce prevede crearea unei Adunări legislative, inițiativă sugerată de ministrul liberal Loris-Melikov. Dorința țarului este să stăvilească agitația revoluționară. Din nefericire, răul este deja prea adânc. În după-amiaza acestei zile care va fi esențială pentru democrația rusă, Alexandru al II-lea, după ce a trecut trupele în revistă, se duce la una dintre mătușile sale cu trăsura și apoi se întoarce la Palatul de Iarnă din Petersburg. Pe drum, un nihilist aruncă o bombă sub picioarele cailor. Din cauză că explozia a rănit doi cazaci din escortă, Țarul coboară să îi ajute. În acel moment, un alt revoluționar, văzându-l descoperit, aruncă a doua bombă. Țarul, grav rănit, este transportat la Palatul de Iarnă, unde își dă suflul. Astfel dispăruse un suveran care își manifestase în mod constant generozitatea față de poporul rus. Maria, fiind prea mică să ia parte la interminabilele ceremonii ortodoxe, asistă la funerariile bunicului său la una dintre ferestrele Palatului de iarnă, Ducesa de Edinburgh... La vârsta ei, prințesa Maria este departe de aceste probleme. Moartea bunicului ei este în primul rând ocazia să descopere fascinantă țara a mamei sale. Mica englezoaică, o nouă „Alice în țara minunilor” trăiește o adevărată poveste cu zâne” (p. 13-14).

Interesant este și modul în care, folosindu-se de raportul de cauzalitate dintre mai multe evenimente, autorul reușește să descrie modul în care se ajunsese la anumite stări de fapt în spațiul european, dar și cel în care, prezentând anumite elemente de alcov și folosind un limbaj de-a dreptul hilar, vorbește despre anumite aspecte din biografia viitoarei regine. Un astfel de moment îl prezintă cel în care descrie cum, cu concursul lui Wilhelm al II-lea al Prusiei, dar și al altor capete încoronate, ea ajunge să se căsătorească cu prințul Ferdinand. Atent la detalii, ține să surprindă chiar și fiasco-ul primei întâlniri, evidențiind motivele care au contribuit la acesta:

„În toamna anului 1891, mașinăria se pune în funcțiune. Pentru a marca sfârșitul manevrelor militare ale armatei germane, la care a participat și Ferdinand de România în calitate sa de ofițer prusac comandând un regiment de infanterie al Gărzii, Împăratul ordonă un mare banchet la castelul Wilhelmsheide, lângă Cassel, castel devenit celebru prin detenția lui Napoleon al III-lea după înfrângerea de la Sedan, din 1870. Cu binecuvântarea lui Wilhelm al II-lea, care le-a dat mână liberă, Charlotte și Maria Alexandrovna pun la cale un plan. Nici o mirare că în seara aceea, la masă, Maria se află lângă prințul Ferdinand...”

Din păcate pentru complotatori, seara este un fiasco, o Berezina! Maria se plictisește teribil lângă vecinul ei, care, cu zece ani mai mare și de o timiditate bolnăvicioasă, este incapabil să spună două cuvinte fără a se bâlbâi... După ce s-au stins ultimele candelabre, Maria va îndura supărarea mamei sale, care îi amintește că o prințesă incapabilă să poarte o conversație cu vecinii săi de masă este calamitatea unei cine moderne și teroarea stăpânei casei” (p. 38).

În ciuda tonului jovial, pe alocuri de șagă, volumul conține serioase descrieri frumoase și bine documentate, ale evenimentelor importante ale cărei actantă a fost

și principesa evocată. Autorul nu uită să surprindă rolul important pe care l-a jucat ea în Primul Război Mondial, contribuția ei la realizarea Unirii, dar și la stabilitatea politicii interne și externe a României din anumite perioade. Sinceritatea, devotamentul și consecvența ei în susținerea armatei române, reflectată în vizitele constante pe care le făcea la spitale, alinând suferințele răniților de pe front, este frumos ilustrată, nu doar prin descrierea unui eveniment, ci și prin prezentarea unor amănunte ce înlătură orice ipoteză cărcotașă:

„Se întâmplă uneori ca Regina, în ciuda tuturor dispozițiilor sanitare, să întârzie lângă un soldat. Mai ales lângă unul tânăr, care are nevoie mai mult decât ceilalți de această prezență maternă consolatoare. Se agață de mâinile ei, le sărută. Aceasta se întâmplă des. N-ar fi fost nimic dacă Maria ar fi purtat mănuși. Dar nu, ea a renunțat deliberat la mănușile de cauciuc. I se amintesc cu respect cuvintele de ordine. Contaminarea există, amenințătoare. Ea răspunde ironic celor care se neliniștesc: „Nu credeți că le face mai multă plăcere să-mi sărute mâna descoperită?” Cochetărie de fațadă. Ce durere cumplită ascunde acest abandon?” (p. 206).

Vădit impresionat de calitățile ei diplomatice și de modul în care, folosindu-se de charmul feminin, suverana româncă a reușit să repare greșelile diplomației românești, care puteau transforma negocierile de după război într-o tragedie pentru țara ei, autorul ține să descrie pe larg întâlnirea ei cu Clemenceau (p. 236-246), și să prezinte călătoriile pe care aceasta le întreprinde atunci, cu scopul de a sensibiliza opinia publică internațională și de a o face să susțină cauza românească. Apoi, urmând firul cronologic, descrie relația sa tumultoasă cu fiul Carol (p. 254-259), modul în care a reușit să-și consolideze statutul prin intermediul unor alianțe matrimoniale inspirate (p. 260-265), evenimentul încoronării cu multiplele sale implicații diplomatice (p. 267-272), sau reușita în a-și determina soțul să întreprindă și el călătorii cu scopuri diplomatice (pp. 272-281).

În partea finală, el ține apoi să sublinieze contrastul dintre viața ei dinamică, plină de reușite și dedicată cauzei românești, și finalul trist, pe alocuri, și, într-un fel izolat, determinat de neînțelegerile cu clasa politică sau cu fiul, reîntors în țară și devenit rege. În plus, își permite chiar să avanseze ipoteze cu caracter ironic, cu privire la semnificația anumitor ani în istoria monarhiei românești:

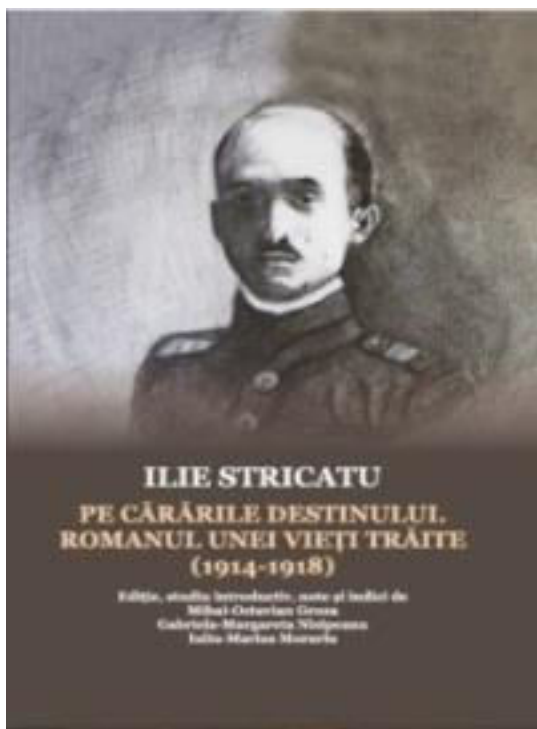
„Dacă există numere malefice pentru indivizi, atunci există incontestabil ani nefericiți și pentru monarhii. În România, toți anii care se termină în 7 sunt blestemați pentru regalitate. În 1897 a fost febra tifoidă, aproape mortală a prințului moștenitor Ferdinand; în 1907 a izbucnit marea răscoală țărănească ce a fost pe punctul de a arunca țara în revoluție și de a izgoni dinastia de Hohenzollern; în 1917 trădarea rușilor și armistițiul de la Focșani ar fi putut crea consecințe fatale pentru Ferdinand și regina Maria. Va mai exista 1947 și exilul regelui Mihai, preluarea totală a puterii de către comuniști și sfârșitul unei mari aventuri începute în 1866 în saloanele de la Tuilleries. Anul 1927, la care ne referim acum, este de asemenea, nefericit. Într-adevăr, destinul se înverșunează împotriva României Mari și lovește monarhia cu o soartă cumplită, din care nu-și va mai reveni” (p. 295).

În plus, Gauthier clarifică anumite pasaje din biografia reginei, care nu erau încă suficient de clare, combate anumite încercări de instrumentalizare propagandistică a istoriei, și o readuce în atenție, într-un mod abil, ce se plasează la interferența dintre literatură și istorie, pe regina care a devenit un adevărat simbol al militantismului României Mari în timpul Primului Război Mondial.

De aceea, dar și din pricina altor motive, a căror descoperire o lășăm însă în grija cititorilor, lucrarea lui se constituie într-o frumoasă și valoroasă contribuție, plăcută și interesantă deopotrivă atât pentru cititorul specializat, cât și pentru cel curios să afle mai multe informații cu privire la istoria țării noastre. Faptul de a fi scrisă de un străin care, în ciuda apartenenței la altă națiune, cunoaște realitățile autohtone în profunzime, reușind să le coreleze cu evenimentele petrecute concomitent pe scena internațională, constituie un alt mare plus al ei, și un motiv suplimentar care dovedește cât de importantă este cunoașterea ei, și contribuția pe care scriitorul o aduce prin intermediul publicării volumului citat.

Iuliu-Marius MORARIU

Ilie Stricatu, *Pe cărările destinului. Romanul unei vieți trăite (1914-1918)*, ediție, studiu introductiv, note și indici de Mihai-Octavian Groza, Gabriela-Margareta Nisipeanu, Iuliu-Marius Morariu, Cluj-Napoca, Editura Argonaut/Mega, 2017, 196 p.

În afluxul istoriografic, prilejuit de împlinirea a peste 100 de ani de la declanșarea Primului Război Mondial, rămas în istorie și sub denumirea de Marele Război, o tânără echipă de istorici, propune atenției noastre editarea unui volum de memorialistică intitulat, Ilie Stricatu, *Pe cărările destinului. Romanul unei vieți trăite (1914-1918)*.

Lucrarea, ce are un titlu sugestiv, prin care ne este adus la cunoștință și memorialistul, personajul principal al cărții, se dorește a fi, și este una de bună calitate, din perspectiva aparatului critic și a bogatului material arhivistic și istoriografic folosit. Astfel, toți cei trei editori, Mihai-Octavian Groza, Gabriela-Margareta Nisipeanu și Iuliu-Marius

Morariu, toți fiind la bază istorici și provenind din școala istoriografică clujeană, aduc spre cunoștința publicului larg, un personaj mai puțin cunoscut, care a trecut prin ororile Primului Război Mondial.

Pe lângă întreaga acțiune, prezentată în lucrare, prin redarea efectivă a memoriei păstrate de către Ilie Stricatu, participant direct la Marele Război, considerăm oportună o primă analiză asupra structurii propuse de editori. Așadar, la o primă vedere analitică, lucrarea însumează 196 de pagini, întregul material fiind structurat pe 24 de capitole, care sunt de fapt și însemnările lui Ilie Stricatu.

În afara structurii lucrării, trebuie remarcate atât studiul introductiv, cât și nota asupra ediției, bine realizate și documentate, prezentate într-un stil liber, ușor de citit și înțeles atât pentru specialiștii în domeniul istoriei, cât și de simplii cititori pasionați de istoria Primului Război Mondial. La o lectură atentă, întregul material este excelent prezentat, prin explicarea în note de subsol, detaliate, a fiecărui cuvânt aflat într-o formă arhaică, sau a localităților care astăzi și-au schimbat denumirea. De asemenea, evenimentele și personajele istorice amintite de către memorialist, ne sunt redată și prezentate pe larg tot în subsolul paginilor.

Pe de altă parte, firul evenimentelor, prezentate în acest volum, păstrează în oarecare măsură stilul cunoscut, al memoriei colective asupra războiului, în care sunt amintite momentul mobilizării pe front, posibilele alianțe și intrarea în focul luptei al națiunilor ce s-au declarat la început neutre.

Ne este evident nouă cititorilor, că fiecare memorialist a păstrat vie pentru el, dar a transmis pe mai departe experiența frontului, povestind într-un mod original și raportându-se personal la firul epic al întregului eveniment ce a marcat la finalul său, întregul mapamond. În esență, autorii acestui volum încearcă să surprindă și acest caracter al acestui gen de scriere, al memoriei, tot mai des cultivat în istoriografia românească.

Totodată, trebuie să remarcăm modul în care ne sunt prezentate, toate faptele și evenimentele de către memorialistul Ilie Stricatu, el ținând acțiunea vie și îndemnându-l pe cititor să lectureze cât mai rapid paginile cărții spre a afla în final deznodământul unei părți mai puțin cunoscute a Primului Război Mondial. Desigur, toată acțiunea trebuie privită de cititor prin spiritul epocii de acum mai bine de o sută de ani, în care naționalismul și patriotismul erau bine cultivate în rândurile soldaților care, la rândul lor, le transmiteau mai departe.

Dacă ar fi să păstrăm același stil de analiză asupra acestei ediții de memorii a lui Ilie Stricatu nu trebuie să ometem a sublinia și interesantul demers al editorilor de a ne pune la dispoziție și o serie de fotografii, care provoacă un puternic impact vizual asupra faptelor prezentate pe parcursul lucrării. În aceeași notă, a studiului introductiv, în finalul ediției, aceasta nu se încheie abrupt, prin ultima însemnare a memorialistului și ne este prezentat câte un scurt rezumat sub forma unui abstract, rezumat prezentat în mai multe limbi de circulație internațională (engleză, franceză, germană, maghiară și italiană). Tot spre încheiere trebuie remarcată și bibliografia organizată atent pe secțiuni, evidențiindu-se atât surse primare, cât și bibliografie generală sau de specialitate.

Nu în ultimul rând, dorim să amintim și indicele de nume, foarte bine și atent redactat de către editori.

Pentru a conchide, nu ne rămâne decât să salutăm cu *laudatio* acest demers al tinerilor cercetători aflați în pragul afirmării și dorindu-le o cât mai bună expunere a acestei ediții de memorii, acum în pragul anului centenar.

Andrei PĂVĂLEAN

